

שניים מקרא ואחד תרגום... בט' באב? יהושע גרינשטיין

הקדמה

השולחן ערוך [או"ח רפ"ה/א] - אע"פ שאדם שומע כל התורה כולה כל שבת בצבור, חייב לקרות לעצמו בכל שבוע פרשת אותו השבוע; שנים מקרא ואחד תרגום...

התוספות [ברכות ח: ד"ה ישלים] - נראה: דבכל השבוע מכיון דמתחילין לקרות הפרשה, **שו"ע** [או"ח רפ"ה/ג] - מיום ראשון דהיינו ממנחת השבת ואילך עד השבת הבאה, נקראת "עם הציבור"...

(1) מקור

שולחן ערוך [או"ח, הלכות תשעה באב ושאר תעניות תקנ"ד/א, ד] - ואסור לקרות בתורה נביאים וכתובים, ולשנות במשנה, ובמדרש, ובגמרא, בהלכות ובאגדות, משום שנאמר "פקודי ה' ישרים משמחי לב"..., ומותר לקרות כל סדר היום, ופרשת הקרבנות, ומשנת "איזהו מקומן", ומדרש "רבי ישמעאל".

(2) היקף וטעם הדין - כמה מ"סדר היום" מותר לקרות?

<p>המאירי [בית הבחירה, תענית דף ל עמוד א] - יש למדין מכאן שלא לקרות בט' באב פרשת "קרבנות", ר"ל "צו... את קרבני" ומשנת "איזהו מקומן" ומדרש "ר' ישמעאל" ולא שירת הים. ואיני רואה תועלת בדבריהם, שאם כן, אף כל "פסוקי דזמרה"? אלא - כל שהוא נאמר דרך שבת, ודרך שיתעורר האדם בהם להכניע לבבו לתפלה - אין בהם משום "שמחה" ומותר.</p> <p>ט"ז [יו"ד ת/א] - "אבל לחזור הפרשה" - ובאגודה כתב: ונראה לאיסור.</p>	<p>ט"ז [יו"ד ת/א] - "אבל לחזור הפרשה" - ובאגודה כתב: ונראה לאיסור.</p>	<p>הוספת הרמ"א [שם, לעיל] - ומותר לחזור הפרשה בתשעה באב (מנהגים).</p> <p>שולחן ערוך [יו"ד, הלכות אבילות, ת/א] - שבת אינו מפסיק אבלות ועולה למנין שבעה, שהרי קצת דיני אבלות נוהגים בו, דהיינו דברים שבצינעא... ות"ת הוי דבר שבצינעא. אבל לחזור הפרשה, כיון שחייב אדם להשלים פרשיותיו עם הציבור, הוי כקורא את שמע ומותר.</p>	<p>מחובת היום</p>
---	--	---	--------------------------

(3) מחלוקת עקרונית - מהו ה"כוח" של איסור מדרבנן?

מסכת שבת דף כ"ג עמוד א - אמר רב חייא בר אשי אמר רב: המדליק נר של חנוכה צריך לברך. ... "אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה." והיכן צונו? **רב אוביא** אמר: מ"לא תסור." **רב נחמיה** אמר: "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך." **שולחן ערוך** [או"ח, שם ו'] - חיה כל שלשים יום, וכן חולה שהוא צריך לאכול, אין צריך אומד אלא מאכילין אותו מיד, דבמקום חולי לא גזרו רבנן.

המשנה בכורה [שם ט'] - "חיה"; דמסתמא אמרין שהיא חלושה, והויא כ"חולה שאין בו סכנה", וע"כ, אף דלענין יוה"כ היא לאחר זי"ן כשאר כל אדם [כמש"כ בסימן תרי"ז], כאן לענין ט"ב שהוא דרבנן לא גזרו במקום חולי... אכן כבר נהגו להתענות כמו שכתב הרמ"א, כ"ז שאין להם חולשה ונתרפאו מלידתן. אבל אם עדיין לא נתרפאה לגמרי, או שהיא קצת חולה או חלושה בטבעה לא תתענה = בתוך ל'. ואם אירע ביולדת בריאה שמתענה ומרגשת באמצע היום שום חולשה יתירה = יש לפסוק שלא תתענה בשארית היום.

שער הצינון [שם ט'] - **הב"ח והשערי תשובה** בשם **תשובת פני יהושע** השיג על ראיותיו של הרש"ל והסכים להשולחן ערוך וכן **במלכושי יום טוב** הנ"ל השיג על ראיותיו, וכן בספר **בית מאיר** השיג גם כן על ראיותיו, וכתב דהסומך על מסקנת הרמ"א לא הפסיד

שער הצינון [שם י"ד-ט"ו] - עיין **במגן אברהם** שעוד איזה פוסקים תופסים כדבריו [קרי-כרש"ל], ומכל מקום לא הוזכר בהם שאפילו אמרה "צריכה אני" גם כן חייבת. ועיין **באליה רבה** שהביא בשם **מלכושי יום טוב ואיסור והיתר** שכתבו כפירוש דבאמרה "צריכה אני לאכול" = אין צריך להתענות:

המשנה בכורה [שם ט'] - "חיה"; ... ואף **שמהרש"ל** חולק על עיקר הכרעת השו"ע, ודעתו דלענין זה שוה ט"ב ליוה"כ, דאפילו אמרה "צריכה אני לאכול", כיון שהוא לאחר זי"ן = חייבת להתענות אם לא שהיא ג"כ קצת חולה

הסבר

השבוע הרמב"ם [לספר המצוות לרמב"ם, שורש א]- והנה הרב בונה חומה גבוהה סביב לדברי חכמים. אבל היא כפרץ נופל נבעה בחומה נשגבה, אשר פתאום לפתע יבוא שברה, לפי שהיא סברא נפסדת ברוב מקומות בתלמוד.

1) כי הנה לדעתו ... שאמר לגוי ועשה... עובר הוא על "עשה" ועל "לא תעשה" מן התורה, וראוי הוא ללקות...אלא שפטר הרב שם בספר שופטים (שם א/ב)...

2) וראוי לפי הדעת הזו להחמיר מאד בדברי סופרים, שכולם תורה הם; אין ביניהם שום הפרש שכל דבריהם "לאו" ו"עשה" הם. ורבותינו ככל התלמוד אומרים הפך מזה, שהרי הם דנין כל דברי סופרים להקל הדבר הברור המנוקה מכל שבוש הוא, שנודיע שאין הלאו הזה "לא תסור" אלא במה שאמרו בפירושי התורה, כגון הדברים הנדרשים בתורה ב"גזרה שוה"... או במשמעות לשון הכתוב עצמו, וכן במה שקבלו "הלכה למשה מסיני", תורה שבעל פה...

רמב"ם [הלכות ממרים א/א-ב]- בית דין הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבעל פה...ועליהן הבטיחה תורה, שנאמר; "על פי התורה אשר יורוך" = זו מצות עשה...כל מי שאינו עושה כהוראתן עובר בלא תעשה, שנאמר "לא תסור"... ואחד דברים שעשאוים סייג לתורה, ולפי מה שהשעה צריכה, והן הגזרות והתקנות והמנהגות, כל אחד ואחד מאלו השלשה דברים מצות עשה לשמוע להן, והעובר על כל אחד מהן עובר בלא תעשה... "על פי התורה אשר יורוך" = אלו התקנות והגזירות והמנהגות שיורו בהם לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העולם.

משך חכמה [דברים י"ז/א]- ... התורה רצתה אשר מלבד ענינים הנצחיים והקיימים לעד, יתחדש ענינים, סייגים, ואזהרות, וחומרות, אשר יהיו זמניים... ואם יעמוד בית דין אחר גדול בחכמה ובמנין ובהסכם כלל ישראל כפי הגדרים שיש בזה, הרשות בידם לבטל. ולמען שלא ימצא איש אחד לאמר: "אני הרואה ואיני כפוף לחכמי ישראל", נתנה תורה גדר "לא תסור וכו'", שאם לא כן, יהיה התורה מסורה ביד כל אחד, ויעשו אגודות אגודות, ויתפרד הקשר הכללי, מה שמתנגד לרצון השם, שיהיה עם אחד לשמוע לחכמים. ואם לא ישמעו עוברים ב"לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". ואם כן המצוה דוקא לשמוע מה שיאמרו. אבל הענין בעצמו שאמרו וחיידשו, אפשר דאינו מתקבל אל רצון הבורא, ואם יעמוד בית דין אחר הגדול ויבררו טעותם, או שהוא דבר שאין הצבור יכול לעמוד, ויעשו היפך מזה, מותר... לא רצה השם יתעלה לעשותו חק נצחיי מטעמים הכמוסים בחקר אלו - ה, רק שיהיה מעצת החכמים וברצונם, ורצה דוקא שנשמע בקולם, אבל לא בפרטי הדברים...

הרב אלחנן ווסרמן [קובץ שעורים, קונטרס "דברי סופרים" א/ט"ז-י"ז]- והנה ביבמות דס"ב; "תניא: ג' דברים עשה מרע"ה מדעתו והסכימה דעתו לדעת המקום...; והוסיף יום אחד"... ונראה דהא "דהוסיף יום א"י אינו אלא מדרבנן, ומן התורה לא היתה מצות פרישה רק שני ימים והיום הג' היה מדרבנן... ומ"מ הסכימה דעתו לדעת המקום, דכן היה גם רצון השי"ת אלא שלא ציווה ע"ז בציווי מפורש, וא"כ י"ל דה"ה ככל המצות ואיסורין של דבריהן הסכימה דעתן לדעת המקום, ולדוגמא, כשאסרו "שניות לעריות" גם רצון השי"ת היה כן שנגזור על עצמנו שניות אלא שלא צוה ע"ז בתורה מפורש, וז"ל הרמב"ם [בס"פ כ"ד מהל' שבת] "אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול, ומפני מה נגעו באיסור זה? אמרו ומה אם הזהירו נביאים וצוו שלא יהא הילוכך בשבת כהילוכך בחול...כדי שלא יהא כיום חול בעיניו ויבא להגביה ולתקן כלים מפנה לפנה ... ונמצא שלא שבת ובטל הטעם שנאמר בתורה: "למען ינוח" עכ"ל, ונראה, דאין כונת הרמב"ם דבכה"ג עובר ב"עשה" "דלמען ינוח", דהך עשה אינה אלא בעושה מלאכות האסורות בשבת ולא במטלטל אבנים מפנה לפנה. אבל כונתו דזהו נגד רצון התורה אף דליכא אזהרה מפורשת ע"ז.

4 נפק"מ

נפק"מ # 1- האם "לחזור בתשובה" בעבירה דרבנן בשוגג?

נתיבות המשפט² [ביאורים, רלדג]- ואפשר; דאף דבאיסורי תורה אפילו אוכלן בשוגג צריך כפרה ותשובה להגין על היסורין, מ"מ באיסור דרבנן א"צ שום כפרה וכאילו לא עבר דמי... משא"כ באיסור דאורייתא שמקבל עונש על השוגג.

הרב אלחנן ווסרמן [קובץ הערות ח/ט"ו]- דבאיסור דרבנן אין המעשה מצד עצמה אסורה, אלא שמצוה לשמוע לדברי חכמים, וכיון שעושה בשוגג ואין כונתו ודעתו לעבור על דברי חכמים לא עשה איסור כלל.

הרב אלחנן ווסרמן [קובץ הערות ח/ט"ו]- וכבר נתבאר בקונטרס דברי סופרים [אות י"ז] כי איסורין דרבנן הן אסורין מצד עצמן...ולפי"ז גם שוגג באיסור דרבנן קמית עביד איסורא.

נפק"מ # 2- האם איסור דרבנן "מטריף" את הכלי?

שולחן ערוך [או"ח ש"ח/א]- המבשל בשבת, ...במיד; אסור לו לעולם, ולאחרים מותר למוצאי שבת מיד; ובשוגג; אסור בו ביום גם לאחרים, ולערב מותר גם לו מיד.

משנה ברורה [שם ב]- וכל שיש ספק פלוגתא בזה...אין לאסור בדיעבד, דכל האיסור הזה הוא רק מדרבנן שקנסוהו, וספיקא דרבנן לקולא.

שולחן ערוך [יו"ד ק"ג/א]- דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי, וגם עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת, או לפרפרת, שבישלו עו"ג, אפילו בכלי ישראל ובבית ישראל, אסור משום בישולי עובדי כוכבים.

ט"ז [שם א]- הטעם דעיקר הגזירה משום חתנות.

² ר' יעקב מ"ליסא" לורכרבוים 1770-1832, בעל פלוגתא של "קצות החושן".

הבית יוסף [יו"ד קיג/טז] - ...כתב **הרא"ה** (כדה"כ ב"ג ש"ז צד) ...בגוי שבישל לעצמו, בין בחול בין בשבת דברים המותרים, אע"פ שהתבשיל אסור משום בישולי גוים, אבל הכלי מותרת להשתמש בהם אחר הדחה דלגבי געולי הכלים לא מסתבר למימר דגזרו ואסרו בהא.

משנה ברורה [שם ד'] - כתב **המג"א בשם הרשב"א** דגם הקדירה שבישל בה **בשבת** אסורה לו לכשל בה, מפני שהיא בלועה מדבר האסור לו. **הבית יוסף** [יו"ד קיג/טז] - "וכתב **הרשב"א**: וכן כלים שבשלו בהם גוים דברים שיש בהם משום בישולי גוים = אסורים... שצריכין הכשר, דכל שאסרוהו חכמים פליטתו כמוהו.

נפק"מ # 3- האם לומר "נחם" כל היום?

הטור [או"ח תקנ"ז] - וכתב א"א **הרא"ש** ז"ל; כל ימי תמהתי; למה א"א אותו אלא בתפלת המנחה? כיון דקאמרינן יחיד בט"ב צריך להזכיר "מעין המאורע", מסתמא בכל תפלותיו קאמר... **רמ"א** [שם] - והמנהג פשוט שאין אומרים "נחם" רק בתפלת מנחה של תשעה באב, לפי שאז הציתו במקדש אש, ולכן מתפללים אז על הנחמה.

הטור [או"ח תקנ"ז] - בט"ב צריך להזכיר "מעין המאורע". מאי היא? "נחם ה' אלהינו את אבילי ציון" ואומר אותה ב"בונה ירושלים", לפי שהיא מענינה. **שולחן ערוך** [או"ח, הלכות תשעה באב ושאר תעניות תקנ"זא] - בתשעה באב אומר ב"בונה ירושלים": "נחם ה' אלהינו את אבילי ציון וכו'" ו"עננו" בשומע תפלה.

נפק"מ # 4- תפילין בתשעה באב

מסכת תענית דף ל' עמוד א' - תנו רבנן כל מצות הנהגות באבל ונהגות בתשעה באב **שולחן ערוך** [או"ח תקנה"א] - נוהגים שלא להניח תפילין בתשעה באב שחרית, ולא טלית, אלא לובשים טלית קטן תחת בגדים בלא ברכה. ובמנחה מניחים ציצית ותפילין ומברכים עליהם.